Vicente Miralles Barber, memòria d'un metge ondarenc

Robert Miralles
Sergi Mallol i Garcia

Unes paraules prèvies. A més d'un sorprendrà que qualifiquem l'ofici de metge com una de les activitats més perilloses a les quals podia dedicar-se un home al segle XIX. No parlem de recular a l'edat mitjana, sinó al món de fa sis o set generacions. Sabem amb detall que en la centúria citada, la mort resultava molt barata. Un simple constipat, una ferida infectada, una enteritis, la grip, podien enviar-te al cementeri sí o sí. Així de fàcil, així de monstruós. És cert que en la segona mitat del dènou apareixen l'anestèsia, es millora l'asèpsia i arriben a Ondara les primeres vacunes, l'anticolèrica en 1885, de la mà del Dr. Jaume Ferran i Clua (molts de nosaltres no hi viuríem de no ser per ell!), i l'antivariolosa de la pigota, d'aplicació obligatòria als xiquets ondarencs de menys de 2 anys, des de 1892 (en 1879, encara van morir 22 criatures de pigota), malgrat la resistència de molts pares que no acabaven de fiar-se'n. L'erradicació de la meningitis, la diftèria o la pallola, entre moltes altres afeccions, haurien d'esperar encara un grapat d'anys. En aquest món, on la vida valia molt poc, va nàixer, viure i treballar el metge Vicente Miralles Barber. Malgrat tenir la Mort de cara tots els dies, Don Vicente va eixir airós de tots els paranys. En realitat, de quasi tots.

Un poc de genealogia. Els *Miralles* a Ondara no eren una nissaga qualsevol. Originaris de Pego, el primer contacte es dona amb el casament en 1579 de Joan Miralles, de Pego, i Anna Gavilà, ondarenca i filla de la família més distingida del poble i d'absoluta confiança dels marquesos de Guadalest. Un fill, Pere Jaume, ja figura domiciliat a Ondara i casat amb Joana Anna Boscà, circumstància acreditada en els *Quinque Libri* de la parròquia: en 1624 perden una donzella en un desgraciat accident domèstic, i en 1633 confirmen a Joan, el següent fill en la línia successòria. Açò vol dir que s'instal·laren poc temps després de l'expulsió dels moriscos i que formen part del nucli primigeni que va donar forma a l'Ondara moderna. Cinc generacions després, apareix Vicente. Entremig, alcaldes (1751, 1848,...), regidors (1791, 1834, 1838,...), i tots, llauradors acomodats, amb terra als termes d'Ondara (llistat de majors terratinents d'Ondara en 1840) i de Dénia (llistats de terratinents d'Ondara al terme de Dénia, 1750, 1770 i 1785). Que el jove Vicente estudiara a la Universitat de València, en una època en què ho feia un de cada cent, s'entén perfectament.

Els estudis. Vicente era fill d'Antonio Miralles Giner i Josefa María Barber Peris. Va nàixer el 21 de febrer de 1819, sent el penúltim de set germans, un número de fills prou habitual en aquell temps. En 1819, l'ensenyament primari dels xiquets del poble encara anava a càrrec dels monjos franciscans del convent de mínims d'Ondara, una circumstància que ja no tornaria a donar-se quan Ferran VII recupera la Corona en 1823, ja que el convent s'havia quedat amb un nombre reduït de monjos d'edat avançada. El *Estado General de la Población de Ondara de 1827*, any en què Vicente acudiria a l'escola amb 8 anys, determinava

clarament que aquesta estava dirigida per un mestre laic. Als 14 anys (1833) marxà a València a estudiar en la Universitat, fins els 23 anys (1842), període de temps en què va cursar quatre cursos de filosofia, quatre de medicina (*"notablement aprovechado"*, segons l'expedient) i un de botànica. Per a l'obtenció del grau de batxiller en la facultat de medicina, va haver de defensar dos proposicions davant un tribunal el 25 de juny de 1842, prova que va superar amb èxit. En 1858, amb 39 anys, va contreure matrimoni amb una senyoreta de l'alta societat local, María Antonia Ferrando Martí, de 24 anys. Antonia era filla de l'advocat pegolí Francisco José Ferrando Yvars, instal·lat a Ondara, d'on va ser alcalde (1838), i Francisca María Martí Ferrando, de Pedreguer. La parella, que residia al carrer Sant Joan, va tindre tres fills: José Antonio (1858-1925), Elena (1860-1866) i Francisco Alberto (1867-1942).

Una vasta trajectòria. L'activitat professional del metge Miralles va ser llarga; en concret, sabem que s'ocupà de la salut del poble fins 1885 quan, amb 66 anys, compagina la titularitat de la plaça de metge amb el també ondarenc (i nebot) Enrique Grustán Perelló, almenys fins 1896, data definitiva de la seua retirada pública. Durant dècades, Don Vicente —

Valencia 21 Octubre 1845.
Expediente
de
Don Vicente Miralles y Barber
sobre grado de
Licenciado en Medicina.

Primera pàgina de l'expedient acadèmic de Vicente Miralles Barber

així resa en la documentació— va haver de lluitar contra tot tipus de dolences del veïnat: pulmonia, bronquitis, meningitis, pallola, varicel·la, diftèria, dentició, diarrea enterocolitis, tuberculosi, tifus, còlera, grip, paludisme, febres, etc., en les circumstàncies més adverses. Eixe era el seu pa de cada dia. Ell mateix va faltar de pulmonia en 1909, als 90 anys, una edat extraordinària, tenint en compte que l'esperança de vida en eixe moment se situava en els 35 anys. Una afecció, la pulmonia, que en l'actualitat es cura amb una simple visita a la farmàcia.

El mestre Jaume Cardona (trenta-un anys com a docent a Ondara) resumeix en l'epitafi de Vicente Miralles Barber, gravat al nínxol d'aquest, la integritat de tota una vida dedicada al servei mèdic del poble:

Médico..., pero murió
casi ya por la vejez
Y tal conducta observó
que ejemplo siempre nos dió
de Trabajo y honradez.

R. I. P.

Els canvis que Don Vicente va presenciar. L'època en què va viure el nostre personatge (1819-1909) fou de grans canvis i transformacions polítiques, econòmiques i socials a Ondara: les idees liberals s'instal·len en l'Ajuntament; la propietat de la terra canvia de mans, del marqués d'Ariza i de Guadalest als llauradors; Ondara viu la seua primera edat d'or, gràcies al comerç de la pansa; emergeixen dos noves classes socials, la dels *desheretats* sense terra, obligats a emigrar a Algèria i a l'Argentina, i la de la burgesia comercial lligada al món de la pansa; el poble multiplica per dos el seu número d'habitants i de cases; s'obrin al trànsit les noves carreteres, la de València a Alacant i la d'Ondara a Dénia; el tren arriba al Verger; s'estrena nou cementeri, a les Alfatares; s'alcen el trinquet i la Plaça de Bous; arriben la llum elèctrica i el primer cinematògraf; s'instal·la el primer rellotge a la Torre... Eixe món acabaria abruptament amb l'epidèmia provocada per la fil·loxera en 1908, que va acabar en els anys successius amb el pilar econòmic del poble, el cultiu

de la vinya de raïm moscatell. Amb ell, el nostre metge, un any després. Una nova Ondara naixia, com tantes criatures assistides per Don Vicente.

Però, les inquietuds del nostre metge no es limitaven a la medicina. Com un intel·lectual il·lustrat del segle XVIII, va dedicar part del seu temps a plasmar per escrit un gran nombre d'esdeveniments locals i comarcals (i de més enllà!) en un Diari, que va complementar el seu fill major, Antonio, que constitueix un formidable fresc de 75 anys d'història d'Ondara (1849-1924).

La crònica del Dr. Miralles. El Diari que inicià el doctor Miralles és tot un tresor documental. S'hi ressenya pràcticament tota l'activitat destacable a Ondara referida a política, religió, cultura, fenòmens atmosfèrics, successos, preus agrícoles i molts altres apunts relacionats amb la vida diària del poble. També apareixen anotacions de la vida familiar, així com notícies d'altres indrets de la comarca i, fins i tot, també nacionals i internacionals, guanyant-se merescudament el títol amb el què el metge va batejar el diari: *Miscelánea Pópulo Universal*.

El primer apunt que trobem al document és de l'any 1849. El darrer, de 1924. Són setanta-cinc anys que donen per escriure més de tres mil pàgines. Aquesta mampresa literària requeria d'un ampli suport físic que no es podia reduir a un únic diari, quadern, llibre, volum, dietari o com preferiu anomenar-lo. Es divideix en onze toms, als quals cal sumar-li un tom addicional més, el dotzè, on s'hi ressenya un índex cronològic amb els títols de totes les anotacions que han estat recollides en les diferents pàgines. Tanta amplària temporal fa que aquesta crònica necessite de dues generacions per dur-la a terme. Així, el propi Metge Miralles va escriure la crònica des de 1849 fins l'any 1900 (dos toms i part del tercer), i de la continuació se'n fa càrrec el seu fill Antonio, que arribaria a ser alcalde d'Ondara (1899), i que plasmarà per escrit les seues impressions des de l'any 1900 fins l'any 1924 (la majoria del tercer tom i els vuit restants).

Garbellant la informació. Destriar quina és la informació més rellevant escrita en aquest volum de pàgines no és gens fàcil, perquè totes les anotacions són interessants i significatives des del punt de vista històric. És el més paregut a viatjar en una màquina del temps, cent setanta-cinc anys enrere, i presenciar tot el que se'ns ofereix davant dels nostres ulls, a una Ondara molt diferent a l'actual. De temàtiques, hi apareixen totes les imaginables. D'informació inèdita, n'hi ha en abundància i ben sorprenent. De successos, en trobem de ben curiosos però també, d'altres d'autèntica crònica negra. De festes, esdeveniments i llocs per divertir-se, n'apareixen de coneguts i de desconeguts fins ara. En resum, hi ha per no avorrir-se.

A mena d'exemple, hi podem ressenyar algunes anotacions sobre esdeveniments ocorreguts a Ondara i ressenyats pel metge Miralles. Algunes d'aquestes notes són la primera referència documental que tenim d'aquests esdeveniments. Altres, si bé coneguts, són explicats amb detalls que aporten un valor afegit a la informació que ja es coneixia.

1853, gener: construcció de les capelletes del nou Calvari sufragades pel veïnat.

1854, agost: benedicció del nou cementeri de les Alfatares (que substituïa el cementeri vell, situat a la confluència dels actuals carrers Sant Lluís i Constitució).

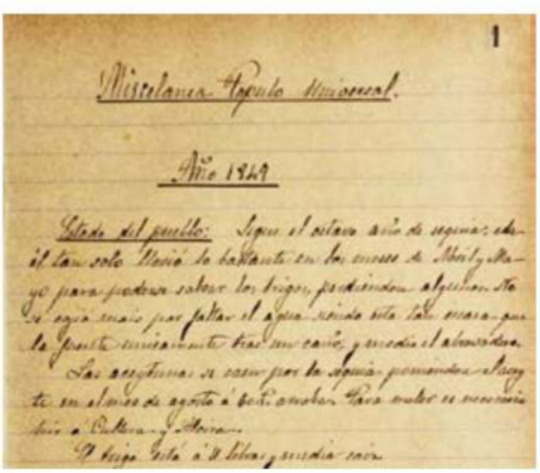
1

Miscelanea Pópulo Universal.

Año 1849

Primera pàgina del Diari del Metge Vicente Miralles

1855, gener: festa d'acció de gràcies a Ntra. Sra. de la Soledat (primera festa documentada, fins ara, a la Soledat, de dos dies de durada, amb corda de focs artificials i processó).

1862, agost: nou pont sobre l'Alberca, que emboca amb el carrer Nou.

1867, març: nou enllumenat públic de petroli. La inauguració compta amb l'actuació de la banda de música amb cercavila per tota la població.

1867, juliol: festes de Sant Jaume i Santa Anna. Mor un bou per sufocació, a la plaça del Convent (primera referència documental de bous al carrer a Ondara).

1867, octubre: s'arranca el noguer de la font, ben estimat per la població, i es ven la fusta a Vicent Sapena.

1869, desembre: l'estat ven la muntanya de Segària per 33.000 reals.

1872, octubre: inauguració del Trinquet.

1875, març: inauguració d'un nou teatre de fusta, amb la representació de La Passió com a obra inaugural.

1876, desembre: arribada del fil telegràfic a Ondara.

1878, juny; construcció de tres llavadors: un al pont, un altre al carrer Serra i, el tercer, al lloc conegut com Reclull. Tots tres alimentats per aigua de la sèquia dels Pàtins o Alfatares.

1885, juliol: epidèmia de còlera a Ondara. Vacunació a la població per part del doctor Jaume Ferran i Clua.

1885, novembre: ampliació de les capelles de l'Església parroquial.

1886, setembre: inauguració del nou escorxador.

1891, octubre-novembre: inauguració de les noves fonts: la remodelació de la font de la plaça del Convent o Carxofa, i les noves de la plaça Picornell o Font Fonda i la de la Gran Via (C/Sant Jaume) o de la Xona, que abans s'emplaçava a l'altra banda del pont del Convent.

1893, octubre: inauguració del nou rellotge de la Torre.

Les anotacions en el diari continuen amb les realitzades pel seu fill Antonio. No cal dir que segueixen aportant informació detallada sobre els principals canvis i esdeveniments que es produeixen a Ondara en tota la finestra temporal que abasta el diari.

Un impuls a la investigació. El Diari del Metge Miralles, i del seu fill Antonio, és un document únic que esdevé una autèntica salvaguarda de la memòria col·lectiva. El seu estudi i coneixement poden ajudar, i molt, a la reconstrucció de la història del poble, en un període de temps ben convuls i farcit de canvis. Ens apropa molt més al nostre passat i ens ajuda a enfortir la nostra consciència identitària com a poble.

La sensibilitat de la família per resguardar aquesta documentació durant vàries generacions és d'un valor impagable. Cal fer un agraïment públic, doncs, per ser els autèntics garants de la preservació d'un patrimoni documental tan significatiu.

Arribats ací, són diverses les iniciatives encetades per preservar tot aquest ric patrimoni que ens ofereix el diari. La primera, ja realitzada, és la digitalització del diari complet, realitzada per l'Associació Cultural Ocell, que ajudarà a preservar el document original i facilitar-ne la consulta. La segona, l'obertura de diverses línies d'investigació, una de les quals és la constitució d'un equip de treball, el Grup d'Estudis Metge Vicent Miralles, conformada de manera col·lectiva pels responsables dels Arxius Històrics d'Ondara i Dénia, Diego Rodríguez i Rosa Seser; el rector de la Parròquia de Santa Anna, En Ximo Silvestre; i els docents Carlos Torres, Robert Miralles i Sergi Mallol.

Mens sana... Qui li haguera dit al Metge Miralles que, un gest tan senzill com escriure en un quadern, dia a dia, tot allò que prop o lluny anava observant, llegint o vivint, acabaria esdevenint un complet regal patrimonial, una autèntica medicina, com les que ell mateix receptava, per a la memòria de tantes generacions futures. Salut, sempre.